

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

Через певний період часу з моменту покупки або створення основні засоби втрачають частину своєї вартості. Основні засоби знецінюються, тому що аналогічні основні засоби виробляються з меншими витратами і стають дешевшими. У економіці таке явище називають **зносом (спрацюванням)**.

Знос (спрацювання) - це поступова втрата основними засобами своєї споживчої вартості.

Споживна вартість основних засобів – здатність основних засобів виробляти продукцію певної якості у заданій кількості.

Слід розрізняти **моральний і фізичний знос**.

Фізичний знос - це втрата основними засобами своєї споживчої вартості в результаті:

- а) зношування деталей у процесі експлуатації (*продуктивний фізичний знос*);
- б) впливу природних факторів і агресивного середовища (*непродуктивний фізичний знос*).

Моральний знос - це втрата вартості внаслідок зниження вартості відтворення аналогічних об'єктів основних засобів, обумовлених удосконаленням технології та організації виробничого процесу.

Існує два види морального зносу:

- знецінення основних засобів внаслідок виробництва аналогічних основних засобів, що є дешевшими, оскільки виготовлені з меншими витратами;
- поява більш сучасного і більш продуктивного обладнання в результаті науково-технічного прогресу.

Суть морального зносу полягає в тому, що засоби праці знецінюються, втрачають вартість до закінчення терміну фізичної служби.

Наочніше всього моральний знос може бути продемонстрований на прикладі комп'ютерів. Протягом останніх 50 років комп'ютери постійно розвивалися, дешевшали і ставали мініатюрнішими, електронні лампи в них

змінилися транзисторами, потім інтегральними схемами (чіпами). Хтось помітив, що якби автомобілі удосконалювалися з такою ж швидкістю, вони коштували б зараз, як коробка сірників.

Моральний знос вигідний суспільству в цілому, оскільки веде до зниження витрат виробництва, але не вигідний окремим особам, що помістили капітал в основні засоби з метою отримання прибутку від здачі їх в оренду.

Відповідно до існуючих форм зносу також існує дві форми його часткової компенсації:

- ремонтування – для фізичного спрацювання основних засобів;
- модернізація – для морального.

Аби повністю відшкодувати фізичний і моральний знос проводять заміну зношених об'єктів основних засобів новими.

Між категоріями зносу основних засобів та їх амортизацією існує зв'язок, який через **систему чинників** впливає на вибір бухгалтерської системи нарахування амортизаційних відрахувань. Такими чинниками є:

- строки фізичного зносу основних засобів;
- темпи морального зносу;
- динаміка витрат на ремонт протягом терміну корисного використання;
- ситуація на ринку продукту;
- інтенсивність використання основних засобів.

Вдало вибраною вважається та система амортизації для бухгалтерського обліку основних засобів, за якою **швидкість амортизації основних засобів відповідає темпам їх фізичного і морального спрацювання**. У даному випадку **величина нарахованої амортизації протягом строку використання буде відповідати сумі нарахованого зносу**.

Для цього випадку об'єктивно оцінити стан основних засобів підприємства можна за такими показниками:

- 1) *ступінь спрацювання основних засобів (C_c):*

$$C_c = \frac{\sum_{i=1}^m A_i}{B_{перв}} \cdot 100\%, \quad (14)$$

де A_i – амортизаційних відрахувань (знос) за i -ий строк використання основних засобів;

m - Фактичний строк використання основних засобів на момент оцінки їх стану;

$B_{перв}$ - первісна (відновна) вартість основних засобів на момент оцінки;

2) *ступінь придатності* (C_n):

$$C_n = \frac{B_{зал}}{B_{перв}} \cdot 100\%, \quad (15)$$

де $B_{зал}$ – залишкова вартість основних засобів на момент оцінки.

Якщо обрана системи амортизації не відповідає темпам фактичного спрацювання основних засобів, то об'єктивно оцінити їх стан можна тільки шляхом експертних обстежень.

Відтворення основних засобів – це процес безперервного оновлення всієї сукупності основних засобів підприємства.

Види відтворення основних засобів:

1) *просте* – вартість введених в експлуатацію основних засобів ($B_{вв}$) за певний період часу дорівнює вартості вибулих ($B_{виб}$) з підприємства за той самий період:

$$B_{вв} = B_{виб}, \quad (16)$$

Шляхи введення основних засобів:

- придбання шляхом купівлі за гроші;
- отримані в обмін на інші активи;
- отримані безкоштовно;
- отримані як внесок у статутний капітал.

Операції з вибуття основних засобів:

- продаж об'єкту основних засобів;
- ліквідація;
- безоплатна передача;

2) *розширене* – перевищення суми введених за певний період основних засобів над сумою вибулих за той самий період:

$$B_{\text{вв}} > B_{\text{виб}}, \quad (17)$$

3) *звужене* – вартість введених за певний час основних засобів менша вартості вибулих за той же період:

$$B_{\text{вв}} < B_{\text{виб}}, \quad (18)$$

Зазначеним видам відтворення притаманні відповідні **форми відтворення основних засобів**. Зокрема для *простого відтворення*:

- капітальний ремонт;
- модернізація;
- заміна спрацьованого устаткування.

Для *розширеного відтворення* властивими формами є:

- технічне переоснащення;
- реконструкція;
- розширення діючих потужностей;
- нове будівництво.

Процес відтворення характеризується **інтенсивністю відтворення основних засобів**, що оцінюється такими показниками:

1) *коефіцієнт введення* ($K_{\text{вв}}$):

$$K_{\text{вв}} = \frac{B_{\text{вв}}}{B_{\text{перв}}^{\text{к.р.}}}, \quad (19)$$

2) *коефіцієнт вибуття* ($K_{\text{виб}}$):

$$K_{\text{виб}} = \frac{B_{\text{виб}}}{B_{\text{перв}}^{\text{н.р.}}}, \quad (20)$$

Коефіцієнт введення (вибуття) характеризує частку, яку становлять введені (вибулі) за певний період основні засоби від вартості всієї сукупності основних засобів підприємства;

3) *коефіцієнт приросту* ($K_{\text{прир}}$):

$$K_{\text{прир}} = \frac{B_{\text{вв}} - B_{\text{виб}}}{B_{\text{перв}}^{\text{н.р.}}}, \quad (21)$$

де $B_{перв}^{н.р.}$ - первісна (відновна) вартість основних засобів на початок року;

$B_{перв}^{к.р.}$ - первісна (відновна) вартість основних засобів на кінець року.

Коефіцієнт приросту вказує, на яку частку збільшилась вартість всієї сукупності основних засобів підприємства за досліджуваний період.

Для зручності аналізу процесу дані показники виражають у відсотках.

Економічні джерела відтворення основних засобів:

1) власні фінансові ресурси підприємства:

- *статутний капітал* є джерелом фінансування об'єктів основних засобів на момент створення підприємства. Додаткові внески можуть використовуватись в подальшій діяльності для фінансування відтворення основних засобів;

- *дохід підприємства від реалізації продукції у частці:*

а) амортизаційних відрахувань – є джерелом простого відтворення основних засобів;

б) прибутку після оподаткування (чистого прибутку) – є джерелом розширеного відтворення основних засобів;

- *кошти від продажу власного майна* – дохід від продажу об'єктів основних засобів, що не використовувались на певний момент в господарській діяльності за винятком витрат на реалізацію і податку на прибуток;

2) запозичені та залучені кошти:

- довгострокові банківські кредити та кошти від емісії та реалізації власних цінних паперів;

- емісія корпоративних облігацій (є небезпечним для підприємства, оскільки реалізуючи акції додаткової емісії, підприємство отримує нових співвласників);

3) *лізинг* (англ. *Lease* - оренда) – вид підприємницької діяльності, спрямованої на інвестування власних або запозичених коштів, суть якої полягає у наданні лізингодавцем у виключне користування на певний строк

лізингоотримувачу майна, яке є власністю лізингодавця, за умов сплати лізингоотримувачем періодичних лізингових платежів. *Предметом договору лізингу може бути неспоживна річ* (рухоме або нерухоме майно – основні засоби). Не можуть бути предметом договору лізингу земельні ділянки та інші природні об'єкти, єдині майнові комплекси.

Лізинг більш складний механізм порівняно з орендою. Дані Німецької консультативної групи з питань економічних реформ свідчать, що у таких галузях економіки України, як сільське господарство і транспорт зношеність основних засобів становить 48-50%. В цих умовах розвиток лізингових відносин є досить перспективним.

Його економічні переваги:

- лізингоотримувач не відволікає фінансові ресурси з обороту на купівлю майна (заощадження коштів завдяки невеликому першому платежу і розподілу майбутніх витрат у часі);
- надає можливість лізингоотримувачу користуватись об'єктом основних засобів, виключивши заморожування власного капіталу;
- вигідний тим підприємствам, для яких особливо важливо дотримання оптимального співвідношення власного і запозиченого капіталу;
- лізингові платежі включаються до складу валових витрат підприємства, що зменшує суму прибутку для оподаткування;
- розширюється ринок збуту для виробників техніки.

Лізинговими платежами є:

- сума амортизаційних відрахувань;
- відсоток за користування кредитними ресурсами;
- винагорода для лізингодавця;

- відшкодування страхових платежів згідно договором страхування об'єкта лізингу,
- інші витрати.